

ONTTRONING VAN DE HEL

te vinden. De eerste Christenen wachtten allen op het laatste oordeel. Dit oordeel betrof echter niet alleen de doden maar ook de levenden. Zij wachtten op het einde der dagen, de Apocalyps. Toen deze drastische vernietiging van de wereld uitbleef, was er een probleem waarvoor de kerkvaders een oplossing moesten vinden. Wanneer vindt het laatste oordeel dan wel plaats? Direct na de dood? Of moesten zowel zondaars als rechtvaardigen wachten?

Augustinus (354 tot 430 na Chr.) vond een tussenoplossing. Hij verkondigde dat er twee oordelen zijn, één direct na de dood en een tweede dat volgt op de verrijzenis van het lichaam. Wachtende zondaars verliezen direct Gods genade (*poena damni*). Maar de ziel heeft zich dan nog niet met het stoffelijke lichaam verenigd: de zondaar voelt nog geen pijn. Na het tweede oordeel vindt de hereniging plaats: de pijniging door het helse vuur zal door merg en been gaan (*poena sensus*).

Er volgden nog vele discussies. Over het voorgeborchte, het vagevuur, over de eeuwige straf of de universele verlossing en over het probleem van de ongedoopte babies die rechtstreeks naar de hel werden doorverwezen, alleen omdat ze te vroeg gestorven waren.

Zarathoestra

Alhoewel de hel binnen het Christendom een belangrijke plaats kreeg (vanwege het zondebesef), is de naam van dit onheilspellend oord van heidense afkomst. 'Hel' is van oorsprong een Noorse godin, half zwart en half vleeskleurig; de godin van de dood. En zoals wel vaker is gebeurd met woorden, werd haar naam ook een verwijzing naar het

rijk waarover zij heerste. Haar hoogommuurde stad wordt bewaakt door Garm, de hond met de bloederige borst. Binnen de muren worden de verdorven gekookt in een grote ketel, alvorens ze gevoerd worden aan de helleveeg Nidhogg.

Opvallend is dat de hellen in sterk uiteenlopende culturen toch sterk overeenkomen. Altijd is er een poort, zijn er bewakers en om onverklaarbare redenen rivieren; brandend, waterkoud, gevuld met lood of met kokend goud.

Homerus heeft de hel als een van de eersten al in de achtste of negende eeuw voor Chr. beschreven in zijn *Odyssee*. Bij de ingang van de *Taenarusgrot* spreekt *Odysseus* met de treurende schimmen uit het dodenrijk. Hij vangt tevens een glimp van de onderwereld (de Hades) op. Daar ziet hij onder andere *Tantalus*, gezeten in een vijver, gekweld door dorst. Het water wijkt zodra hij zich bukt. Zijn lippen blijven droog. De hel van *Homerus* kent zes rivieren, waarvan de *Styx* (Grieks voor haat) de bekendste is. Hij wordt bewaakt door de veelkoppige waakhond *Cerberus*. De veerman *Charon* zet de pas gestorven zielen over de *Styx* om ze niet meer terug te laten keren.

Ondanks het feit dat de hel van *Homerus* spreekwoordelijk is geworden, is de invloed en reikwijdte van de Hades volgens *Alice Turner*, auteur van 'De geschiedenis van de hel' (dit jaar in een Nederlandse vertaling verschenen bij uitgeverij Bodoni), niet groot geweest. Zij verklaart dit als volgt: de Hades is gespeend van elk religieus element. Volgens *Turner* is de hel van *Zoroaster* (*Zarathoestra*) daarentegen veel invloedrijker geweest. Niet zozeer de hel zelf, als wel de weg die er toe leidt.

Optimisme

Zoroaster was een Oud-Iraanse godsdiensthervormer. Hij leefde ergens tussen de elfde en de zesde eeuw voor Christus. Zijn navolgingen (*Zoroastrianen*) geloven dat de ziel na de dood eerst drie dagen rond het hoofd van het lijk zweeft. De ziel wordt beoordeeld door *Rasnoe*, de geest der gerechtigheid en door *Mithra* (die in de Hellenistische tijd een carrière als soldatengod begon). Goede daden zijn bijgehouden in een grootboek van verdiensten; slechte daden worden als schulden genoteerd. Is de balans positief, dan wordt de ziel begeleid door de schone *Daena* naar het Huis der Liederen, is de balans negatief, dan stort de ziel in de afgrond. Is de balans in evenwicht dan wordt de ziel doorverwezen naar een voorgeborchte, *Hammistagan* genaamd.

Hoewel dat nooit officieel erkend is, lijkt het christendom elementen ontleend te hebben aan het *Zoroastrianisme*. Wet, orde en licht staan bij *Zoroastrianen* tegenover duisternis en dood. Volgens de dualistische leer van *Zoroaster* zal uiteindelijk een laatste strijd plaatsvinden tussen goed en kwaad. Het kwaad zal daarbij definitief worden overwonnen. De hel wordt geplunderd en schoongebrand met gesmolten metaal. Aan boetvaardige zondaars zal vergeving worden geschonken en er vindt een opstanding plaats van het lichaam, dat zich herenigt met de ziel. Het koninkrijk Gods op aarde vangt aan.

Een van de eerste Christelijke denkers, *Origenes* (circa 185 tot 254 na Chr.), heeft met soortgelijke denkbeelden veel stof doen opwaaien. *Origenes* ging er vanuit dat God uiteindelijk vergevingsgezind is en geloofde dat de hel niet eeuwig is, maar na het einde der tijden vernietigd zal worden (de universele verlossing). Dat optimisme vond echter weinig navolging. De straf moest oneindig zijn. Het dogma van de eeuwige hel werd bevestigd tijdens het Concilie van Constantinopel in 543. *Origenes* werd bij diezelfde gelegenheid in de ban gedaan. En om te